

N:o 19.

Ank. till Riks. kansli den 6 April 1898, kl. 12 midd.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl.
Maj:t angående inrättande af ett sexklassigt praktiskt
försöksläroverk i Stockholm.*

I en till utskottet hänvisad motion (n:o 188) har herr *E. V. Sahlin* *Motionen.* föreslagit:

»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till om- bildning af ett femklassigt läroverk i Stockholm till ett sexklassigt prak- tiskt försöksläroverk i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsråds- protokollen för den 14 februari 1887 och den 7 februari 1890 angifna grunderna».

Såsom stöd för sitt förslag har motionären i hufvudsak anført föl- jande:

Efter att ha omnämnt apologistkolorna, som afskaffades år 1849, och påpekat, att reallinien, hvars lägsta och mellersta klasser man ansett böra kunna gifva allmän medborgerlig bildning för det praktiska lifvets behof, till undervisningsplan och metod snart blifvit väsentligen bestämd af sin uppgift att föra fram till studentexamen, framhåller motionären, att, huru mycket man än reformerat skolans olika linier i praktiskt syfte, hade man dock icke ännu kommit till någon för de praktiska lefnadsbanorna tillfreds- ställande lösning af reformfrågan.

Det vore för denna reforms skull, man flyttat fram latinets. Man hade också genom s. k. kursafslutningar i tredje och femte klassen försökt gifva en afrundning åt studierna och utmärka de stadier, från hvilka lärjungarne borde söka sig ut i det praktiska lifvet. Men afslutningskurserna hade aldrig blifvit hvad de varit afsedda att blifva, och ehuru man för de blifvande näringsidkarnes skull gjort undervisningsplanen mindre lämplig för dem, som ämnade fortsätta sina studier till afgangsexamen, tillfredsstälde den ändå icke det åsyftade behovet.

Utan tvifvel berodde det otillfredsställande resultatet på skolans dubbla uppgift att både bereda för studentexamen och väl sörja för dem, som på ett eller annat tidigare stadium lemna skolan. Ehuru de senare, som bekant, äro vida flere till antalet, vore undervisningen både med afseende på planen och med afseende på metoden i öfvervägande grad bestämd af hänsyn till dem, som skulle taga studentexamen. Det högre bildningsintresset hade inom skolan en dominerande ställning och måste hafva det. Läraren måste ständigt vid meddelandet af kunskaper hafva för ögonen, att dessa skulle ligga till grund för högre kunskaper, och det låge därför nära till hands, att han hufvudsakligen intresserade sig för dem, som skola fortsätta sina studier. De för studier mindre utvecklade lärjungarne komme ofta att känna sig nedtryckta inom skolan, och detta verkade hämmande både på deras lust och på deras förmåga. De högre klassernas uppgifter blefve väsentligen bestämmande för arbetet äfven i de lägre klasserna.

Enligt motionärens mening syntes skolan därför icke kunna blifva väl ordnad för de praktiska yrkenas behof, förrän en särskild praktisk skola med ett mindre antal klasser komme till stånd, i hvilken undervisningen utan hänsyn till afgangsexamen och universitetet helt och hållet ordnades efter det praktiska lifvets behof.

Från alla möjliga håll beklagades, att man numera hos oss i allt större utsträckning började fordra studentexamen såsom kompetensvilkor både för antagande i statens tjänst och för erhållande af privata befattningar. Utan tvifvel sammanhängde denna tendens, som för hela vårt land vore mycket dyrbar och för de ungas utveckling torde kunna betecknas såsom skadlig, med det anmärkta förhållandet, att läroverken i det hela vore planlagda för studentexamen, och att i allmänhet hvar och en, som kommit in i ett läroverk, såvidt möjligt sträfvade efter att fullständigt genomgå detsamma. I stort sedt torde därför kunna sägas, att de, som tidigare afbryta sin skolkurs, både genom bristen på kursens afrundning, och emedan ett så stort antal af dem lemnade skolan till följd af bristande begåfning eller bristande

flit, vore sämre rustade äfven för praktiska värf än de, som fullföljt sin skolkurs ända till afgangsexamen, i allmänhet vore. Äfven ur denna synpunkt fann motionären, att det kunde anses synnerligen önskvärdt, att ett inom sig afslutadt och för sitt syfte väl organiseradt praktiskt läroverk komme till stånd. Afgangsexamen från ett sådant läroverk skulle komma att gifva en rätt god kompetens för sysslor inom post, jernväg, telegraf, apotek o. s. v. äfvensom för öfvergång till åtskilliga s. k. tillämpningsskolor och måhända förnämligast för enskild anställning inom handel och industri. Ju mer handel och industri utvecklade sig, desto större blefve behovet af en ändamålsenlig och tidigt afslutad, allmänt grundläggande praktisk skolkurs.

Från rent pedagogisk synpunkt vore vinsten af en enhetlig plan för ett läroverk mycket stor. När både lärare och lärjungar bestämdt visste hvad de ville, vore det mycket lättare att få fart i undervisningen. Lärjungarnes intresse och arbetslust skärptes äfven derigenom, att de såge målet närmare stäldt, och den praktiska begåfningen torde i ett sådant läroverk mer komma till sin rätt, än fallet vore i de läroverk, hvilkas hela läggning hufvudsakligen bestämdes af hänsyn till studentexamen.

Behovet af en genomgripande reform i sådan rigtning hade med stor bestämdhet framhållits af dåvarande ecklesiastikministern, statsrådet Hammarskjöld, i ett yttrande till statsrådsprotokollet för 14 februari 1887, hvilket yttrande återfinnes i den kongl. propositionen n:o 26 vid 1887 års första riksdag och af motionären delvis anföres. I berörda kongl. proposition föreslogs anordnandet af en sexklassig bildningslinie vid sidan af latin- och reallinien, hvilken linie dock till en början endast skulle inrättas vid åtta läroverk. I anledning af Riksdagens upplösning blef emellertid denna kongl. proposition aldrig af Riksdagen behandlad.

År 1890 återupptogs frågan af regeringen. I den kongl. propositionen n:o 17 föreslogs nemligen då å nyo en åtgärd i samma rigtning, dock med den betydande ändringen, att man borde börja endast vid *en* skola och fullständigt skilja den s. k. praktiska undervisningen från den öfriga undervisningen genom inrättandet af en praktisk försöksskola. Statsrådet Wennerberg fann betänkligt att börja införandet af dylik undervisning på flera ställen, innan erforderliga lärarekrafter kunnat utbildas och innan man hunnit pröfva, huruvida den föreslagna läroplanen fullt lämpade sig för våra nuvarande förhållanden, samt innan man satts i stånd att anskaffa de särskilda läroböcker och den öfriga undervisningsmateriel, som en undervisning af denna art utan tvifvel komme att kräfva. Derjemte ansåg statsrådet

olämpligt att upptaga denna s. k. praktiska undervisning såsom en särskild bildningslinie, jemte den klassiska och den reala, vid åtskilliga af våra största högre läroverk. Ty dels kunde rektorerna vid i frågavarande stora läroverk näppeligen egna den nya linien all den tillsyn och vård, som den i synnerhet under sin första utveckling oundgängligen behöfver, dels blefve det kanske svårt att hindra, att samme lärare användes på denna som på de lärda linierna, hvarigenom den å dessa gängse undervisningsmetoden så småningom kunde komma att tillämpas äfven å densamma och motverka dess sjelfständiga utveckling, dels kunde också lätt hända, att lärjungarne å de äldre linierna med studentexamen såsom mål komme att se lärjungarne å den nya linien öfver axeln. Och af allt detta kunde slutligen uppkomma en sådan misstro hos allmänheten mot den nya bildningslinien, att den blefve endast ringa besökt.

På anförda grunder föreslogs, att Jakobs läroverk i Stockholm skulle ombildas för ifrågavarande ändamål, ett förslag, som dock ej vann Riksdagens bifall.

Så hade äfven denna fråga fallit, och något praktiskt försökläroverk hade icke kommit till stånd.

Regeringen hade inskränkt sig till att vid innevarande läsårs början vid Nya elementarskolan i Stockholm inrätta en s. k. praktisk afslutningsklass, som omnämnes i årets statsverksproposition (VIII. sid 73—77).

Ehuru denna afslutningsklass ännu arbetat så kort tid, att man icke kunde hafva någon erfarenhet om dess resultat, ansåg motionären, att man likväl kunde säga, att en ettårig kurs icke kunde fylla det behof, hvarom här vore fråga. Det syntes nemligen vara omöjligt att på ett år bibringa dem, som genomgått fem klasser vid våra allmänna läroverk, de kunskaper och färdigheter, hvarigenom de skola blifva väl rustade för praktiska värf, och den praktiska blick, det praktiska intresse, som de borde föra med sig till dessa värf.

Vidare erinrar motionären gent emot detta regeringens försök, att, såvida icke vid alla både högre och femklassiga läroverk en dylik kurs anordnades, skulle, i den mån den s. k. afslutningsklassen vunne allmänhetens erkännande, alltid i denna klass sammanföras ett antal lärjungar från olika läroverk, hvilka således icke hade gemensamt förberedts för arbetet i denna klass. Det låge i sakens natur och vore för öfrigt äfven af erfarenheten från våra läroverk bestyrkt, att den ojemnhet i kunskaper, som måste finnas i klasser med lärjungar från skilda håll, öfvade en hämmande inverkan på undervisningen under det första året, en olägenhet, som i den praktiska af-

slutningsklassen torde blifva så mycket mer känbar, som det första året der tillika vore det sista. Vidare torde man kunna vänta, att en sådan till läroverket fogad och utom dess egentliga plan stäld klass i allmänhet komme att mest besökas af lärjungar, som icke tillhörde den bästa kategorien inom skolan. Försöket att på ett enda år uträtta något nämnvärdt genom den s. k. praktiska afslutningsklassen vore äfven härigenom utsatt för betänkliga svårigheter. Slutligen torde i de flesta skolor framstå en bestämd svårighet att finna lärare, som, jemte det att de samtidigt ha sin hufvudsakliga undervisning förlagd inom det allmänna läroverkets normala klasser, kunde med lämpligt ändrad metod och lämpligt ändrade fordringar på ett mot syftet svarande sätt sköta undervisningen i den till läroverket fogade s. k. praktiska afslutningsklassen.

De ofvan ur statsrådet Wennerbergs anförande citerade anmärkningarna mot förslaget att inom våra allmänna läroverk anordna en s. k. praktisk bildningslinie vid sidan af de förut befintliga linierna syntes motionären i långt högre grad gälla om den nu af regeringen försökta anordningen.

För att så småningom erhålla en fullt tillfredsställande lösning af den vigtiga frågan om en ändamålsenlig skolbildning för dem, som vid 15 à 16 års ålder gå ut i det praktiska lifvet, anser därför motionären den Wennerbergiska planen om ett sexklassiskt praktiskt försöksläroverk böra upptagas. Det är otvifvelaktigt rätt, menade han, att icke »börja införandet af en dylik undervisning på flera ställen, innan erforderliga lärarekrafter kunnat utbildas och innan man hunnit pröfva, huruvida den föreslagna läroplanen fullt lämpar sig för våra förhållanden, samt innan man satts i stånd att anskaffa de särskilda läroböcker och den öfriga undervisningsmateriel, som en undervisning af denna art utan tvifvel kommer att kräfva».

Bäst skulle det lämpa sig att göra försöket genom ombildning af ett bland Stockholms femklassiga läroverk. De lärare, som redan nu tjenstgjorde vid detta läroverk, kunde lätt öfverflyttas till andra läroverk i hufvudstaden. Försöket kunde då verkställas med för detta ändamål särskildt valda lärares bistånd. Det vore också troligt, menade motionären, att man i Stockholm skulle finna tillräckligt många föräldrar, som önskade sätta in sina söner i en sådan skola antingen af öfvertygelse att undervisningsplanen i detta läroverk vore bättre än i de andra läroverken eller emedan de t. ex. af ekonomiska skäl önskade, att deras söner måtte sluta skolan ungefär med den nedre sjette klassen och då föredroge att låta dem få en vid denna tid verkligen afslutad skolkurs, framför att låta dem få ett stycke af en för fortsättning i högre kurser beräknad skolkurs.

I viss mån fann motionären sin förmodan bekräftad af erfarenheten från ett enskildt läroverk i Gefle, om detta också icke vore anordnad på samma sätt som det nu föreslagna. Så länge detta läroverk icke bestämdt skilde sig från all hänsyn till studentexamen, hade det icke haft att glädja sig åt allmänhetens sympatier. Men då det numera begränsat sig till att vara ett praktiskt läroverk, låt vara med en mer ensidig rigtning än det af motionären föreslagna, hade tilloppet af inträdessökande blifvit större än läroverkets förmåga att mottaga lärjungar.

Från utlandet kunde motionären deremot åberopa en rik erfarenhet, som enligt hans tanke bestämdt talade för inrättandet af fristående sexklassiga läroverk, hufvudsakligen anordnade på samma sätt som ofvan föreslagits. I innevarande års statsverksproposition åberopades (VIII, sid. 77) den dåliga erfarenhet, man i Norge haft af försöket med en praktisk realklass i ungefär samma ställning till »middelskolen», som den s. k. praktiska afslutningsklassen har eller skulle få till våra allmänna läroverk. Motionären kunde icke finna, att denna erfarenhet talade för lämpligheten af ett i det hela liknande försök. Deremot hade man i Danmark och i Sachsen samt i flere andra länder en synnerligt uppmuntrande erfarenhet af de sexklassiga realskolorna. Det hade visat sig, både att de äro i pedagogiskt afseende förträffliga och att de hade allmänhetens fulla erkännande, samt att deras lärjungar lätt erhöles anställning; också vore tilloppet af lärjungar till dessa skolor mycket starkt och i ständigt stigande, så att dessa skolor ofta måste utvidgas och till antalet förökas.

Motionären ville till slut med afseende å dessa realskolor framhålla, att öfvergången från dem till en s. k. lärd skola eller ett gymnasium för en begåfvad lärjunge ingalunda vore svår, äfvensom att det icke syntes hända synnerligen ofta, att en sådan öfvergång gjordes.

Historik.

Innan utskottet öfvergår till att yttra sig öfver motionärens förslag, anser sig utskottet böra i minnet återkalla, hvad inom Riksdagen på de senare tjugio åren förefallit i fråga om de allmänna läroverkens reformering i ändamål att bereda lärjungar, som före aflagd mogenhetsexamen afgå från läroverket, en för deras bildningsbehof afpassad skolkurs.

Skolstatistiken har nemligen redan länge på ett oförtydligt sätt gifvit

vid handen, att mogenhetsexamen blott afläggas af ett mindretal eller endast af omkring $\frac{1}{4}$ af de lärjungar, som inträda i läroverket. Enligt den genom ecklesiastikdepartementets försorg offentliggjorda »Berättelse om statens läroverk för gossar» läsåret 1895—96, den sista berättelse af detta slag, som är i tryck tillgänglig, funnos af den skolgeneration, som år 1887 med 2,143 gossar inträdde i första klassen af läroverken, år 1895 efter nio års studier endast 598 eller omkring 28 % kvar i öfre sjunde klassen; alla de öfriga hade af en eller annan anledning afgått på ett tidigare stadium. Den stora mängd af lärjungar, i allmänhet $\frac{3}{4}$ af hela antalet, som på grund af omständigheternas kraf beständigt strömmar ut ur läroverkens mellanklasser, har sålunda under nuvarande förhållanden, då läroverken — trots deras i § 1 af gällande läroverksstadga uppgifna dubbla ändamål att meddela medborgerlig bildning och att grundlägga för fortsatta studier erforderliga vetenskapliga insigter — väsentligen äro inrättade med mogenhetsexamen som mål, måst åtnöja sig med lösryckta stycken af en skolkurs, som är afsedd för ett helt annat ändamål än de på mellanstadiet afgåendes och som därför för dessa måste blifva af föga gagn.

Ett sådant missförhållande sökte läroverksstadgan af den 1 november 1878, hvilken i flera afseenden utgör en sammanfattning af de under den närmast föregående tiden på de allmänna läroverkens område genomförda ändringarna, i viss mån motverka genom de s. k. kursafslutningarna i läroverkets tredje och femte klasser. Men då det snart visade sig, att dessa kursafslutningar, såsom förlagda till en föga lämplig ålder och ej åtföljda af någon examen med kompetens, voro för ändamålet temligen overksamma, framträdde redan kort efter nämnda stadgas utfärdande flera förslag att afhjelpa den i ögonen fallande bristen i läroverksorganisationen, att en liten, låt vara mycket viktig, grupp af lärjungar i betänklig grad gynnades på det stora flertalets bekostnad.

Vid riksdagarna 1880 och 1881 väcktes inom Andra Kammaran motioner, gående ut på latinets uppskjutande till sjette klassen och omdaning af de allmänna läroverkens lägre stadium till en skola för allmän medborgerlig bildning, en gemensamhetsskola, hvilken på en gång skulle tillgodose de lärjungars behof, som vid tidigare år ämnade träda ut i lifvet, och deras, som ämnade fortsätta studierna fram till mogenhetsexamen. Denna grundtanke om gemensam undervisning för de båda bildningslinierna fram till läroverkets sjette klass vann vid de nämnda riksdagarna Andra Kammarans bifall och har sedan dess alltid utgjort en orubblig fasthållen hufvudpunkt på dess skolprogram, medan åter Första Kammaran häfdat den

uppfattningen, att bildningslinierna borde vara så fullständigt skilda från hvarandra som möjligt.

Emellertid framkommo äfven förslag att på annat sätt än genom reformering af läroverkens lägre stadium tillgodose behovet af allmän medborgerlig bildning. För sådant ändamål förordade den år 1882 tillsatta stora läroverkskomitén upprättandet af s. k. kommunalskolor, som skulle föra sina lärjungar fram till 15—16-års åldern. I sådan riktning gick äfven statsrådet Hammarskjölds af motionären åberopade, till 1887 års Riksdag framlagda förslag om upprättande till en början vid åtta läroverk af en sexårig s. k. praktisk bildningslinie, löpande *vid sidan* af de båda förutvarande linierna och *ända från roten* skild från dessa, ett förslag, som dock i anledning af Riksdagens upplösning aldrig kom under pröfning.

Förslaget att vid de allmänna läroverken upprätta en tredje s. k. praktisk linie kritiserades skarpt af statsrådet Wennerberg, då denne till 1890 års Riksdag framlade ett förslag till flera viktiga ändringar i läroverkens organisation. Han ville vinna målet af en kortare skolkurs, lämpad för det praktiska livets behof, väsentligen genom att göra de hittillsvarande kursafslutningarna i tredje och femte klasserna mera effektiva, men förordade derjemte småläroverkens ombildning till 3- à 5-klassiga »lägre allmänna läroverk». Vid dessa, sålunda vid särskilda läroverk, kunde det möjligen finnas lämpligt att göra försök med en s. k. sexårig praktisk linie, och väsentligen för att utbilda lärare för de ifrågasatta lägre läroverken och den eventuella nya linien föreslog statsrådet Wennerberg, att ett femklassigt läroverk i Stockholm skulle ombildas i hufvudsaklig öfverenstämmelse med planen för den praktiska linien i 1887 års kongl. proposition, ett förslag, som vid 1890 års riksdag förkastades af Andra Kammaren, men nu af motionären återupplifvats. Deremot förordade särskilda utskottet vid sistnämnda riksdag, i enlighet med Andra Kammarens gamla program i frågan, att Riksdagen skulle uttrycka en önskan, att Kongl. Maj:t måtte se till, huruvida icke latinets inträde i skolan må kunna uppskjutas till sjetteklassen och sålunda de fem lägre klassernas kurser komma att tillsammans utgöra ett bättre helt, en framställning, som på grund af kamrarnes olika beslut i frågan ej ledde till något resultat.

Vid 1893 års riksdag upptogs försöket att främja ifrågavarande bildningsuppgift genom reformering eller indragning af småläroverken. Nuvärande chefen för ecklesiastikdepartementet framlade då ett förslag om dessa läroverks omdaning till femklassiga samskolor, och af motionärer inom Andra Kammaren föreslogs,

att för ändamålet skulle upprättas treklassiga samskolor, »mellanskolor», byggda på genomgången, fullständig folkskolekurs, och att i sammanhang härmed de återstående treklassiga läroverken och pedagogierna skulle indragas. Då emellertid Första Kammaren fattade beslut i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts, Andra Kammaren i enlighet med sina motionärers förslag, hade frågan äfven den gången fallit.

Frågan upptogs å nyo vid 1896 års riksdag i flere motioner inom Andra Kammaren. Skiljaktiga i öfrigt, stämde dock dessa skolmotioner öfverens derutinnan, att de afsågo en ombildning af de allmänna läroverken för att åt det stora antal lärjungar, som vid 15—16 års ålder träda ut i det praktiska lifvet, bereda en lämplig bildningskurs. Till följd af mycket delade meningar inom det utskott, som handlade motionerna, ledde dessa förslag ej till något resultat. Men såväl af utredningen af frågan inom utskottet som af diskussionen inom Andra Kammaren framgick med all önskvärd tydlighet, att den reformtanke, som egde de flesta sympatierna, var ombildandet af de allmänna läroverkens lägre stadium så, att genom en avslutningskurs, förlagd till konfirmationsåldern — sålunda till sjettenedre klassen — och åtföljd af en afgangsexamen med viss kompetens, bildningsbehovet hos den mängd af lärjungar, som vid nämnda ålder sluta sin skolgång, bättre än nu kunde tillgodoses. Äfven Första Kammarens tillfälliga utskott gjorde i anledning af en inom denna kammare väckt skolmotion ett märkligt uttalande i samma rigtning, då det förklarade, att skilsmessan mellan bildningsuppgifterna ej behöfde ske från grunden, och tänkte sig en medborgarskola af 5—6 klasser samt i samband dermed ett gymnasium med 4—5 årsklasser, anslutande sig icke till medborgarskolans öfversta klass, utan till en nedom denna befintlig, ej närmare specificerad. Detta uttalande gick alltså, om ock något obestämdare i formen, i väsentligen samma rigtning som Andra Kammarens.

Oaktadt samtliga skolmotioner vid 1896 års riksdag blefvo afslagna, föranleddes dock regeringen af hvad under frågans behandling vid riksdagen förekommit att vid statens försöksläroverk, Nya elementarskolan i Stockholm, låta anordna en praktisk avslutningsklass. Genom en skrifvelse från statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den 30 oktober 1896 anmodades nemligen direktionen öfver nämnda skola att inkomma med plan för en ettårig klass, hvare lärjungar efter genomgåendet af de allmänna läroverkens femte klass kunde förvärfva sig de kunskaper och färdigheter, hvaraf de företrädesvis efter slutad skolgång kunde anses ha behof och gagn. Sedan af en komité bland skolans lärare en undervisningsplan för en

dylik klass blifvit utarbetad och af skolans direktion till Kongl. Maj:t öfverlemnad, beslöt Kongl. Maj:t den 4 sistlidne juli, att från och med början af innevarande läsår en praktisk afslutningsklass skulle upprättas vid nämnda skola i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den af förenämnda komité uppgjorda planen, och uppdrog åt skolans direktion att vidtaga därför erforderliga åtgärder. Denna nyupprättade afslutningsklass, för hvilken plan i statsrådsprotokollet vid 8:de hufvudtiteln af årets statsverksproposition (sid. 73—77) närmare redogöres, har ännu ej afslutat sitt första läsår.

*Utskottets
yttrande.*

Af den i det föregående lemnade öfversigten af den utveckling, som frågan om en reform af de allmänna läroverken i praktisk riktning efter år 1878 tagit, torde framgå, dels att ett förslag, sådant som motionärens, om anställande af ett försök att vid sidan af de allmänna läroverken inrätta särskilda s. k. praktiska läroverk redan varit före i Andra Kammaren och af kammaren förkastats, dels ock att de af kammaren med intresse omfattade förslagen att bättre än hittills tillgodose bildningsbehovet hos de lärjungar, som på läroverkets mellanstadium sluta sin skolgång, under de senare åren gått i en väsentligen annan riktning. Grundtanken i dem har nemligen varit att söka ombilda läroverkens lägre klasser så, att dessa kunde tjena som en gemensam skola för *alla* läroverkets lärjungar, både för dem, som genom en afslutningskurs vid konfirmationsåldern sluta sin skolgång, och för dem, som genom gymnasialklasserna fortsätta studierna fram till universitet eller högre tillämpningsskola.

Utskottet finner väl, i likhet med motionären, att det är en väsentlig brist i de allmänna läroverkens organisation, att, ehuru det vida öfvervägande antalet af lärjungarna lemnar läroverket på ett tidigare stadium, undervisningen likväl både till plan och metod hufvudsakligen är bestämd af hänsyn till dem, som skola taga mogenhetsexamen. Utskottet delar ock motionärens mening derutinnan, att snara och kraftiga åtgärder äro af behovet påkallade för att åstadkomma en reform af läroverken, som kan göra dessas undervisning mera fruktbarande för den stora mängd af lärjungar, som afgår före aflagd mogenhetsexamen.

Deremot kan utskottet ej finna den utväg, motionären föreslagit för att söka nå ett dylikt syfte, ändamålsenlig. Oafsedt den redan antydda omständigheten, att förslaget står i afgjord strid med det program för läroverksfrågans lösning, som Andra Kammaren i snart två årtionden orubbligt fullföljt, kan utskottet ingalunda känna sig öfvertygad af de skäl, motionären anført för sin mening.

Det stöd för sin förmodan, att det tillämnade praktiska försöksläroverket skulle vinna tillräcklig anslutning, motionären velat hemta af erfarenheter från ett enskildt läroverk i Gefle, om detta också, såsom han erkänner, icke vore ordnad på samma sätt som det föreslagna, torde ej böra tillmätas någon synnerlig betydelse, då — enligt hvad utskottet efter tagen kännedom om ifrågavarande läroverks stadgar och undervisningsplan inhemtat — »Gefle borgareskola» är en undervisningsanstalt af väsentligen annan art än den, som med det af motionären föreslagna läroverket åsyftas. Nämnada borgareskola är nemligen en på fullständigt genomgången folkskolekurs byggd fyraklassig skola med en inträdesålder för lärjungarne af omkring 13 år och med olika linier för handels-, industri- och byggnadsfacket, medan åter motionärens sexklassiga »praktiska försöksläroverk» enligt angifna grunder skulle upptaga lärjungarne vid 9 års ålder och föra dem fram till den punkt, der yrkesbildningen börjar. Skilnaden mellan dessa båda arter af läroanstalter är, såsom lätt inses, högst betydlig.

Hvad vidare beträffar den rika erfarenhet, motionären åberopar från dylika fristående sexklassiga läroverk i utlandet, så vill utskottet anmärka, att de åsyftade realskolorna i Danmark allmänt äro fyraklassiga och förutsetta genom sina inträdesfordringar, att en rad af förberedande klasser förut blifvit genomgångna. Deremot torde nog, såsom motionären riktigt anmärkt, träffande jmförelsepunkter kunna uppdragas mellan det af honom förordade läroverket och åtskilliga tyska läroanstalter. Man skulle till och med kunna påstå, att försöket med den s. k. »praktiska linien», sådan den i de åberopade statsrådsprotokollen skildras, egentligen är att betrakta såsom ett införande hos oss under annat namn af någonting, som kan sägas vara jmförligt med tyskarnes »Bürgerschulen». Härvid är dock att märka, att både de pedagogiska och de sociala förhållandena i Tyskland äro mycket skilda från våra, icke minst derutinnan, att tyskarne vid sina lärda skolor sakna något, som egentligen kan sägas motsvara vår reallinie, hvilken på senare tider tagit ett kraftigt uppsving och ännu torde vara mächtig af ytterligare utveckling.

Icke genom efterliknande af utländska förebilder, som för svenska

förhållanden ega föga tillämplighet, utan fastmer genom en fortsatt utveckling af vår på inhemsk grund hvilande reallinie anser utskottet, att man bör fortgå, om en fruktbarande lösning af förevarande viktiga reformfråga skall vinnas. Utskottet underskattar dervid ingalunda vigten af det pedagogiska hufvudskäl, motionären för sitt förslag anført, nemligen att det är en stor fördel för ett läroverk att ha ett enhetligt, nära liggande mål i sigte. Men utskottet anser, att mycket vägende praktiska skäl tala för en skolorganisation, gående ut derpå, att lärjungarne hållas tillsammans upp till början af gymnasialstadiet, på det att valet af den speciella utbildning, en lärjunge helst bör söka för sitt framtida kall, må kunna framskjutas till en ålder, då hans anlag hunnit blifva i någon mån pröfvade, och detta viktiga val sålunda kan göras med största möjliga säkerhet mot misstag. För denna anordning tala äfven psykologiska grunder.

Genom en dylik organisation skulle vidare, i händelse af ett origtigt val af bildningslinie, olägenheterna af en öfvergång från en linie till en annan väsentligen minskas, olägenheter, dem motionären påtagligen alltför mycket underskattat. Svårigheten att redan i lärjungens nionde år bestämma, om han lämpligast bör inträda i ett s. k. praktiskt läroverk med en viss ensidig rigtning eller i de allmänna läroverken, der flera framtidsmöjligheter öppna sig för honom, skulle sannolikt leda derhän, att det föreslagna nya läroverket komme att lida brist på lärjungar och sålunda, trots sitt praktiska namn, i utförandet visa sig ganska opraktiskt.

Utskottet anser väl, liksom motionären, att en delning af det allmänna läroverket efter dess olika uppgifter är önskvärd. Men medan motionären, i öfverensstämmelse med vissa reformvänner före år 1849, tänker sig en delning af läroverket *på längden*, så att från början skilda skolor med olika uppgifter skulle uppstå vid sidan af hvarandra, tänker sig utskottet en sådan delning *på tvären*, så att en lägre afdelning, afsedd för barnåldern och öfvergångsåldern samt meddelande allmän medborgerlig bildning, skulle tjena som gemensam skola för alla lärjungarne och på samma gång såsom underlag för en högre afdelning, afsedd för ynglingåldern och meddelande vetenskaplig förbildning åt dem, som ärna fortsätta studierna fram till mogenhetsexamen. En sådan organisation skulle naturligen afse de femklassiga och fullständiga läroverken, medan åter Andra Kammarens ofvannämnda beslut år 1893 kunde komma att läggas till grund för ombildningen af småläroverken.

Tänker man sig sålunda det fullständiga allmänna läroverket deladt i ett högre och ett lägre stadium med olika uppgifter, så torde för deras behof, som efter genomgående af det lägre stadiet ämna träda ut i lifvet,

ett samlings- och repetitionsår vara af nöden, innan de aflägga den examen, som bör afsluta deras skolgång och medföra vissa rättigheter. En sådan examen nämnes i årets statsverksproposition i förbigående såsom en framtidstanke, beroende på de erfarenheter, som kunna göras i anledning af den vid Nya elementarskolan upprättade avslutningsklassen. Införandet af en dylik examen på läroverkets mellanstadium, stäld under offentlig kontroll och åtföljd af en viss kompetens, bör dock, enligt utskottets förmenande, räknas såsom ett af de mest aktuella krafven i fråga om läroverksreformen, hvilket kraf, oberoende af utfallet af nämnda försök, efter verkställd utredning, ju förr desto hellre borde tillgodoses vid rikets samtliga femklassiga och fullständiga läroverk.

Öfver hufvud taget torde försök på det pedagogiska området, der det gäller ett så dyrbart försöksmaterial som den uppväxande ungdomen, endast varsamt böra användas och endast i sådana fall, der man på förhand vunnit klarhet med afseende på de allmänna grunderna för det nya, som är afsedt att genomföras. I hvarje fall kan utskottet ej förorda, att från statens sida ett nytt försök i annan rigtning göres vid sidan af det vid Nya elementarskolan nu pågående, innan någon erfarenhet vunnits om utfallet deraf, och allra minst ett försök i en rigtning, som Andra Kammaren redan förklarar sig ej vilja godkänna.

På grund af hvad ofvan anförts, får utskottet alltså hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 29 mars 1898.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.

Reservation

af herr *E. A. Lindblad*, som anført följande:

»Med hänsyn till de många, vidt skilda åsigter, som förefinnas bland tackmännen sjelfva rörande dels organisationen af våra allmänna läroverk, dels också de kurser och de mål, dessa må uppställa för sin verksamhet,

har jag ansett hvarje allvarligt försök till att praktiskt lösa läroverksfrågan vara förtjent af uppmärksamhet. Såväl krafvet på praktisk undervisning specielt för det stora flertal, som redan nu lemna läroverken *utan* studentexamen, som i synnerhet en af klokhet förestafvad önskan att genom en mindre examen skapa kompetens till vissa yrken och statstjänster — en utväg som antagligen skulle bidraga att förminska ett tilltagande litterärt proletariat — dessa båda önskemål i förening bjuda, synes det mig, med nödvändighet att skyndsamt söka finna lösningen. Redan förut — år 1887 och 1890 — hafva tvenne chefer för undervisningsväsendet i vårt land anvisat utvägen att genom försök vid vissa läroverk med sexåriga praktiska kurser söka vinna den åtrådda praktiska erfarenheten, men dessa förslag kommo aldrig till utförande. Frågan har nu — måhända på ett godt sätt — förts framåt genom den af nuvarande ecklesiastikministern vidtagna åtgärden med en ettårig praktisk avslutningsklass vid Nya elementarskolan i Stockholm. Men då det gäller att skapa något nytt torde täflan i och för sig vara fördelaktig såsom medförande ökad erfarenhet och framför allt säkerhet om gjorda erfarenheter, hvarjemte det med skäl kan anföras vissa olägenheter, som förefinnas vid Nya elementarskolan, deribland först svårigheten vid ett större läroverk att skapa en ny lärarestam. Då derjemte de verkligt intresserade lärarne, som finnas eller möjligen kunde anställas, ändå fortfarande till följd af läroverkets dubbla uppgift skulle få använda sin undervisningsskicklighet till att skapa studenter samtidigt med att de bibringade andra afdelningar »praktiskt» vetande, så skulle antagligen metoden ej blifva så helgjuten, som den kunde bli i ett mindre specialläroverk, som också lättare kunde verkställa mönstring och gallring inom sin lärarkår. Det synes mig alldeles påtagligt, att denna olägenhet verkligen förefinnes och kommer att kvarstå vid Nya elementarskolan, hvarjemte utrymmet och det till 300 begränsade elevantalet ej medgifver inrättandet af parallellklasser hela vägen från början, hvadan sålunda sjelfva avslutningsklassen alltid kommer att sammansättas af element tagna från olika läroverk och med i viss mån skilda förstudier. Dessutom eger vårt land, utom 36 högre läroverk, 22 femklassiga sådana, och reformerandet af dessa senare borde väl ske minst lika snart som reformen inom de högre. Hvar vinnes bästa erfarenheten om dessa, om ej just vid ett dylikt läroverk? Utom den större säkerhet och trygghet, som följer af experimenterandet inom två skilda och något litet olika läroverk, skulle man med ett dylikt samtidigt och jemnlöpande försök alltid vinna tid jemte bevismaterial, ty helt visst kommer mången skolkarl att underkänna det prof, som nu göres vid Nya elementarskolan, äfven *sedan* något resultat

föreligger, och att fortfarande framhålla just sina personliga önskemål såsom ideal, som kunde och borde förverkligas.

Motionären har åberopat sig på de i statsrådsprotokollen för den 14 februari 1887 och 7 februari 1890 angifna grunderna för ett dylikt läroverk, men derjemte uppfordrat utskottet att göra hvilka inskränkningar, som kunde finnas lämpliga, »blott något nu gjordes för att verkligen föra läroverksfrågan framåt». Då jag är öfvertygad, att utskottet med litet bättre vilja också skulle lyckats att med skälig begränsning finna en verklig och en god lösning af frågan, har jag ej kunnat instämma i yrkandet om rent afslag på motionen. Jag har derjemte trott, att ett skrivelseförslag bort tydligt och klart betona ett speciellt *syfte*, som mer än andra synes behjertansvärdt. Liksom utskottet anser äfven jag, att inom de fem nedre klasserna bör blott finnas *en enda linie* med kursernas anordnande i så praktisk rigtning som möjligt och att detta skulle blifva den *gemensamma bottenskola*, på hvilken såväl en »mindre studentexamen» skulle kunna tagas efter ett års ytterligare studier, som en större »universitetsexamen» efter fyra års studier. Latinet skulle då helt naturligt uppflyttas i den sjette klassen, der man börjar grundlägga speciella studier för universitets- eller högskoleexamen. Att »det dyrbara försöksmaterialet» — ungdomen — skulle taga någon skada i ett dylikt praktiskt läroverk, kan jag ej föreställa mig, lika litet som jag befarar att läroverket skulle lida brist på lärjungar, så snart allmänheten väl fått klart för sig, att det skulle bli ett verkligt försök att bibringa praktisk elementarbildning.

Kostnaden för försökets anordnande torde ej behöfva bli väsentlig, då läroverket redan existerar.

Af dessa anledningar får jag hemställa, att Andra Kammaren måtte för sin del besluta,

att Riksdagen ville i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ombildning af ett femklassigt läroverk i Stockholm till ett sexklassigt praktiskt försöksläroverk i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollen för den 14 februari 1887 och den 7 februari 1890 angifna grunderna, *bragta i tillämplig likhet med den undervisningsplan, som enligt uppgift i årets statsverksproposition är föreskrifven för den vid Nya elementarskolan i Stockholm inrättade*

praktiska afslutningsklassen — allt i bestämdt syfte att söka skapa en mindre examen än studentexamen, som kunde gifva kompetens till vissa, i nämnda statsrådsprotokoll omförmälda yrken och statstjänster.»